

## Trädgårdsön i Orranässjön



Kartan är ritad 1679, alltså före sjöhöjningen

Före sjöhöjningen 1726 fanns ingen Trädgårdsö. Den nuvarande ön var snarare ett näs som stack ut i sjön som då kallades Orransjön. Man ser på växtligheten runt Orranäs att här finns god jord för ek och hassel, bra för bete och odling. Alltså en behaglig plats att bo på.

Gustav Vasa hade plit på sina undersåtar. Skatt skulle utmätas och drivas in. Till detta behövdes hårdhudade fogdar. Nils Persson av den adliga ätten Silfversparre var en sådan. Bönder i Hälleberga och i andra delar av Småland tyckte att fogdarna var alltför grymma och hänsynslösa. Nils Dacke startade ett uppror för att ge fogdarna och Gustav Vasa en knäpp på näsan. Många arga bönder från bl.a. Hälleberga kämpade för sina liv och bättre villkor under ledning av Nils Dacke 1542 – 1543. Mats i Gullaskröv finns omnämnd i texterna. Han fick behålla livet men fick böta 100 mark silvermynt när striden var förlorad. Det motsvarade värdet av sju oxar.

Nils Persson, den grymme fogden, bodde på gården Holma strax utanför Vetlanda. Han avancerade till överste vid Kalmar Läns ryttarregemente och blev dessutom häradshövding över Uppvidinge dit Hälleberga hörde.

Ett sätt att avlöna statligt anställda militärer var att tilldela dem ett stycke mark. Nils Persson fick gården Orranäs. Han bodde kvar på Holma men kunde häva in skatt från de som bodde på hans marker. Ytterligare två generationer av ätten stannade på Holma, Per Nilsson och Nils Persson.

Orranäs gick i arv inom ätten Silfversparre. Nils Persson en i raden, tyckte tydligen att platsen var så tilltalande att han lät uppföra en säteribygnad på Orranäs åt sin son Knut. Den timrade säteribygnaden stod klar 1644. Huset placerades mitt på näset som idag är Trädgårdsön. Det fanns vissa krav på hur ett säteri skulle se ut och fungera. Byggnaden skulle vara av säterityp och jordbruket skulle drivas så att man kunde peka på en utveckling t.ex. avel med kreatur. På själva Trädgårdsön, då ett näs, bedrevs troligen inget jordbruk utan var en vacker trädgård med rara växter.

Namnet Trädgårdsön har troligen inte tillkommit av en slump. Odlingar kan ha funnits i Orranäs gårde och vid Tikaskröv som fungerade som "ladugård" åt Orranäs.

Genom att uppfylla vissa krav var säterier befriat från skatt. Det fanns flera gårdar som låg på säteriets marker. Då var det fritt att ta ut skatt från dessa. Kvarntorp lämnade 42,5 kg smör, Gullaskröv 34 kg, Riveberg 17 kg och Tikaskröv 17 kg. Frågan är vad de gjorde med allt smör.

Knut bosatte sig alltså på Orranäs säteri. Han blev militär vid Smålands rytterregemente där han avancerade till överste. Det var inte alltid en dans på rosor att vara militär. Karl X Gustav skickade honom och Smålands ryttere till Polen. Där stupade han i slaget vid Warszawa år 1656. Hemma på Orranäs väntade hans fru Margaretha Ulfsparré, dottern Margaretha och tvillingsonerna Lorenz och Erik – förgäves.

Lorentz blev förstas militär som sin far och stupade i slaget vid Lund 1676, 22 år gammal. Slakten lät tillverka en vapensköld till hans minne. Skölden placerades i den gamla medeltidskyrkan i Hälleberga. Den flyttades sedan över till "Sällergrenskyrkan" som brann 1976. Resterna av vapenskölden finns nu i kyrkstallarna.

Erik, tvillingbror med Lorenz, växte upp och blev även han militär vid Kalmar regemente, blev skickad till Poltava och stupade där 1709. Före fälttåget mot Ryssland bodde Erik på Gullaskrövs säteri. Där fick han en son som hette Lars-Johan Silversparré. Det var han som anlade Orrefors Järnbruk 1726. Till detta behövdes vattenkraft varför han dämde upp Orrasjön varvid Orranäs blev en ö. Det hela var välplanerat varför man troligen plockade ner säteribyggnaden innan vattennivån höjdes. Timret kom kanske väl till pass när någon av hammarsmedernas bostäder skulle timras.



*Vapenskölden tillverkades som ett minne av Lorenz Silversparré, född på Orranäs, stupad i slaget vid Lund 1676. Den hänger brandskadad i kyrkstallarna i Hälleberga.*

Källa: Adel, präster och vanligt folk, utgiven av DiG 2008. Författare: Niclas Svensson och Lars-Erik Larsson. Utdraget har jag knåpat ihop. / Dick